

GRØNLÆNDERNE ER NU RETSMODNE

KREDSDOMMERHVERVET I GRØNLAND

BØR VÆRE EN LIVSGERNING

Af fhv. landsretssekretær i Godthåb, *Viggo S. Larsen*

Den 1. december er det 8 år siden, nyordningen indenfor retsvæsnets i Grønland trådte i kraft. Det er kun 8 år siden, man i den grønlandske retspleje skarpt skelnede mellem, om parterne eller de tiltalte i en sag var danske eller grønlændere. Og det er ikke længere tid siden, man ikke havde politi i Grønland. Den anklagende og den dømmende myndighed var i reglen identiske, og ved sysselretternes afgørelser medvirkede hverken personer med juridisk eller politimæssig uddannelse. Der var ingen mulighed for appel, kun kunne landsfogden i visse tilfælde ophæve en afgørelse og henvise en sag til fornyet behandling ved sysselretten.

Det voldte derfor ikke Grønlandskommissionen besvær at fastslå, at denne ordning ikke længer var holdbar, men det kunne nok volde hovedbrud at finde frem til en ideel ordning, som var økonomisk forsvarlig, når det toges i betragtning, at der i hele Vestgrønland, med den 1500 km lange kystlinje, boede færre mennesker end i en almindelig dansk retskreds.

Men lad os springe det historiske over og fastslå, at den ordning, man fandt frem til, var en „træffer“. Man inddelte kysten i 16 retskredse, ansatte 14 lægdommere (i to tilfælde blev to retskredse slået sammen under én kredsdommer), og som ankeinstans oprettedes Grønlands landsret med landsdommer J. Kisbye Møller – som eneste jurist – i spidsen. Samtidig etableredes 5 politikredse med dygtige, uddannede danske politifolk som ledere. Efter kort tids forløb blev tidligere landsfoged C. F. Simony udnævnt til politimester. Organiseringen af rets- og politikvæsnets var tilendebragt.

De personer, der blev beskikket som kredsdommere, udpegedes så vidt muligt blandt grønlændere. Dette var ikke nogen betingelse, men dels måtte man gå ud fra, at det fortrinsvis ville blive grønlændere, der blev retternes klientel, dels ville

grønlandske kredsdommere sidde inde med det største kendskab til personer og til „de særlige grønlandske forhold“. Dette spørgsmål har forøvrigt aldrig givet anledning til gnidninger, lige så lidt som det er faldet nogen for brystet, at Ivigtuts næsten 100 procent danske befolkning altid har haft dansk kredsdommer.

Det tredje led i et retsvæsen er sagførerne. Dette begreb kendte man ikke i Grønland, og man kender det heller ikke idag. Men også det blev klaret, omend det må siges at være det svageste led i kæden.

Enhver, der ønsker retshjælp, har hidtil kunnet henvende sig til politiet, kredsdommeren, landsretten eller landshøvdingens kontor og disse steder få gratis vejledning og hjælp. Sværere har det været at finde egnede rettergangsfuldmægtige (medhjælpere til at føre en sag for sig) og bisiddere (forsvarere). Man har indenfor de enkelte retskredse søgt at opøve ansete borgere til disse hverv, og det er også lykkedes, men ikke i den grad, man kunne ønske. Specielt de første år kunne man opleve, at en forsvarer fandt sin mandants handling så skændig, at han ikke havde ord for et forsvar – og iøvrigt heller ikke mente, der fortjentes noget forsvar. Af denne grund er der dog næppe sket justitsmord, idet politiet de fleste steder har været meget objektivt og – kan man næsten sige – taget ordet ud af munden på forsvareren.

Det var altså altsammen meget godt, specielt med politiet og kredsretterne, men hvad skulle man dog med den nye landsret? Grønlænderne kendte jo ikke i forvejen til begrebet anke. Når de havde modtaget deres dom, forlod de retssalen med et „kujanak“ (tak), og de ønskede sandelig ikke een gang til at blive afhørt og dømt i den samme sag. Det viste sig da også i de første år, at landsretten kun modtog en 15–16 sager til behandling.

Denne skepsis overfor landsretten var imidlertid ganske naturlig, idet den almindelige borger jo var afskåret fra at bedømme landsrettens virksomhed på nærmere hold. Skal man have svaret på spørgsmålet om landsrettens berettigelse, må spørgsmålet rettes til kredsdommerne.

De 14 udnævnte kredsdommere var som sagt alle lægmænd. Mange af dem havde aldrig overværet et retsmøde i en dansk ret, og nu skulle de dømme i sager af enhver art, mod danske og grønlandere og mellem danske og grønlandere, og procesmåden skulle være snært op ad den danske. – Hvis en grønlander ønsker at lade sig uddanne som maler, går han ikke straks i gang med pensel og malerbøtte. Han kommer i lære under en dygtig mester, og han får sin uddannelse suppleret med et længere ophold i Danmark. Kunne man have samlet kredsdommerne enten i Grønland eller i Danmark, havde man på en bekvem måde kunnet give dem et grundlag at begynde på. Men det kunne man ikke, for kredsdommerne havde jo ved siden af dommerhvervet deres daglige arbejde at passe. Det at være kredsdommer



Grønlands kredsdommere til kredsdommermøde i Godthåb 1953. I midten i forreste række ses landsdommer J. Kisbye Møller.

er kun en bibeskæftigelse, som vel i gennemsnit lønnes med et par hundrede kroner månedlig. Tilmed er det jo sådan i Grønland, at Tordenskjolds soldater her i endnu højere grad end andre steder er Tordenskjolds soldater, og de, der kunne anvendes som kredsdommere, kunne også anvendes til andet. Mange af dem havde derfor en mængde jern i ilden.

Men igang skulle man, og man kom det, og det grundlag, der indledtes på, var den grønlandske retsplejelov, den grønlandske kriminallov (som ganske vist endnu ikke var vedtaget, men som man „skelede til“), og så de råd og vejledninger, der begyndte at strømme fra landsretten til kredsdommerne i form af cirkulærer.

Det var heri, landsrettens betydning lå. Ikke alene blev der udsendt cirkulærer, men hver eneste sag, der blev behandlet ved kredsretterne, blev indsendt til landsretten i udskrift, og når landsretten havde gennemgået sagen, blev kredsdommerne skriftligt gjort opmærksom på eventuelle fejl og mangler, og intet lærer man som bekendt så meget af som sine egne fejltagelser. Det var dog ikke altid ris,

men ofte også ros, der uddeltes. Kredsdommerne blev opfordret til – og benyttede sig i høj grad af – at rette forespørgsel til landsretten, hvis de var i mindste tvivl. Endelig aflagde landsrettens personale jævnlige besøg i kredsretterne og assisterede disse, hvis sagerne af en eller anden grund havde hobet sig op. Kredsdommerne har da også ved flere lejligheder givet udtryk for tilfredshed med landsrettens indsats i forholdet til dem, specielt m. h. t. den af landsretten udsendte trykte cirkulæresamling, der i vid udstrækning anvendes som opslagsbog også af andre end kredsdommere.

Og som et lille hib til dem, der i de første år ironiserede over ankesagernes ringe antal, kan jeg oplyse, at sagsantallet nu er steget ganske betydeligt. Dette tager jeg som udtryk for, at grønlænderne er blevet modne til det nye retssystem. Idag siger man ikke længere tak, hvis man bliver idømt en straf, som man selv synes er for streng. Idag anker man dommen til landsretten.

Også på de civile sagers områder konstaterer man denne modenhed. I de første år var civile sager en undtagelse, idag er de almindelige. Betaler en grønlænder ikke regningen fra GTO, Grønlands tekniske Organisation, for reparation af hans motorbåd, går kærneren til kredsretten og får en dom over skyldneren. Havde man penge til gode hos en dårlig betaler, gik man for nogle år siden til politiet og bad om assistance – idag anlægger man sag ved civilretten. – Jeg skal ikke gøre mig klog på forholdene i Grønland før nyordningen, men jeg tvivler på, at en grønlænder dengang kunne finde på at rejse erstatningskrav overfor en offentlig myndighed. Nutildags lader en grønlænder ikke GTO's bulldozer beskadige sit plankeværk uden at kræve erstatning derfor, evt. gennem et sagsanlæg.

Kredsdommerne og deres meddomsmænd har lært at læse en lov på den rigtige måde. Når lige bortses fra spionagesager og de større fiskeriovertrædelsessager, som forøvrigt hører til sjældenhederne, dømmer kredsretterne nu i alle sager, selv skilsmisssager, og det er mit absolutte indtryk, at kredsretterne nyder samfundets tillid.

Hermed være ikke sagt, at befolkningen ikke kan finde på at kritisere en domstolsafgørelse. Det sker ofte, både mand og mand imellem og i bladene, men det betragter jeg som en opmuntrende omstændighed, der tyder på interesse for „væsenet“. – Naturligvis deltager også de danske i kritikken, men denne kritik er i reglen af en anden art. Som dansk har man en tilbøjelighed til at sammenligne alt med forholdene „derhjemme“, og gør man det i for høj grad, kan man slet ikke forstå det grønlandske retssystem. Det er f. eks. så indpodet i en dansker, at hvis man begår et tyveri, så koster det fængselsstraf, og i mildeste fald slipper man med en betinget dom. I Grønland får man bare en bøde! – Men Grønland *er* ikke Danmark, og hvem siger forøvrigt, at man bedømmer lovovertrædelser rigtigere i Dan-



Fra et kredsdommermøde i Godthåb.

mark, end man gør i Grønland? Kommer der nogensinde noget godt ud af at sætte en mand i fængsel? Jeg tror det ikke.

Men selvfølgelig begås der overtrædelser, som man ikke kan nøjes med at straffe med bøde. Derfor har man andre velegnede foranstaltninger, som kan bringes i anvendelse: forbud mod ophold et bestemt sted, forvisning til et andet distrikt, tvangsuddannelse, tvangsarbejde og forvaring m. v. Tvangsarbejde ville med held kunne anvendes i en hel del tilfælde, hvor man idag må nøjes med bøde eller andet, men vanskeligheden består i at finde egnede steder, hvor tvangsarbejdet kan udføres. Det ville være ønskeligt, om Grønlands tekniske Organisation og Den kgl. grønlandske Handel i højere grad end tilfældet er, ville støtte retsarbejdet ved at tage dømte tvangsarbejdere i arbejde.

Mange danske synes også, at kredsretterne tager for mildt på sædelighedssagerne, og denne opfattelse er der i perioder også givet udtryk for fra grønlandsk side. Jeg mener ikke, kritikerne har ret. For det første må man gøre sig klart, at sædelighedssager (voldtægt o. l.) praktisk talt ikke forekommer i Grønland. Det,

man normalt betegner som sædelighedssager, er uterlighedssagerne. Jeg skal naturligvis ikke på nogen måde forsvare dem, der gør sig skyldig i uterlighed, men blot erindre om, at på dette område spiller „graden“ en meget betydelig rolle, boligforholdene spiller ind, og mange andre forhold må tages i betragtning. Man kan ikke udfra en kort avis- eller radioomtale bedømme en sag på samme måde, som hvis man fra gerningsmandens egen mund og fra vidner kender alle dens enkeltheder. Og det er på det sidstnævnte grundlag, dommene afsiges.

Det er forøvrigt efter min mening det bedste ved den grønlandske kriminallov, at den i første række tager sigte på at forbedre lovovertræderne fremfor at straffe dem. Det grønlandske samfund er endnu så lille i tal, at man ikke har råd til at undvære nogen.

Otte år er gået!

Det grønlandske retssystem har bestået sin prøve og klaret opgaverne. Man må håbe, den nuværende ordning vil kunne fortsætte en tid endnu med tilfredsstillende resultat. Imidlertid må det forudses, at stigningen i sagernes antal og det stadig større antal nye love, som kredsretterne skal administrere, vil medføre, at kredsdommerne i løbet af få år ikke længer vil kunne klare hvervet som fritidsjob. Og hvad vil der så ske? Til den tid vil der være to muligheder. Enten må man slå flere retskredse sammen og ansætte nogle danske jurister som dommere, eller man må bevare det nuværende system blot med den ændring, at der oprettes egentlige stillinger som heldags-kredsdommere. Hvilken ordning, der vil blive den billigste, er der ingen tvivl om, når man betænker, at de eventuelle juridiske dommere nødvendigvis må have kontorer, personale (herunder tolk) og motorbåde samt boliger til sig selv og deres personale.

En fortsættelse af lægdommerordningen vil altså være betinget af, at kredsdommerne – i hvert fald i de større retskredse – helt frigøres for deres civile arbejde. Lige så nødvendigt bliver det, at hver kredsdommer får fornøden kontorhjelpe til disposition. Det skriftlige arbejde betyder uendelig meget indenfor retsvæsnet, og den nuværende ordning, hvorefter der er afsat den formidable sum af 125 kr. månedlig til sekretærhjelpe, er ganske uholdbar.

Som allerede nævnt nyder kredsdommerinstitutionen befolkningens tillid, men hvis arbejdsbyrden stadig forøges, slår fritiden ikke længer til. Da risikerer man, at sagerne bliver „syltede“, dårligt behandlede, eller arbejdet i retterne helt går i stå, og så er det for sent. Så er tilliden til retsvæsnet „røget“ og chancen for en økonomisk fortsættelse på lægdommerbasis forspildt.